

ความสำคัญของธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย
การมีส่วนร่วมของประชาชน และสื่อในการพัฒนา
The Significances of Good Governance, Democracy,
Citizen Participation, and Media in Developments

สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร*
Suthida Pattanasrivichian

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของการนำหลักธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน มาใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคง โปร่งใสและความเท่าเทียมระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เกิดการเสริมสร้างธรรมาภิบาล คือ สื่อ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งบทความเรื่องนี้จะเน้นไปที่การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อ social media ซึ่งมีความสะดวกและเหมาะสมกับสภาพของประเทศกำลังพัฒนา หากองค์กรประกอบทั้งหมดสามารถทำงานสอดประสานกันไปได้ ผลที่เกิดขึ้นคือ สังคมที่มีความโปร่งใส มีการพัฒนาในด้านต่างๆ และประชาชนทุกกลุ่มมีสิทธิมีเสียงในการบริหารจัดการทรัพยากร ทำให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร และนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล สื่อมวลชน การพัฒนาประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาธิปไตย

Abstract

This article portrays significances of good governance, democracy, and citizen participation as effective concepts to apply into develop advancements in developing countries; nonetheless transparency and equality are expected to be the results. Establishing these concepts in societies needs the tools which social media that based on internet technology is suitable for disseminating news and information in developing countries. The reason is the freedom of expression of people and media in almost of developing countries are curbed by autocratic governments. The vital outcomes of developments in according to these concepts are the sustainable developments and the

* คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000 Communication Arts Faculty, Payap University, Muang District, Chiang Mai 50000. Email: suthidapatt@gmail.com

reduction of poverty, since transparency and public participation can decrease corruption, the major cause of poverty, while equality and sustainability of developments would be remained.

Keywords: Good governance, media, development, citizen participation, democracy

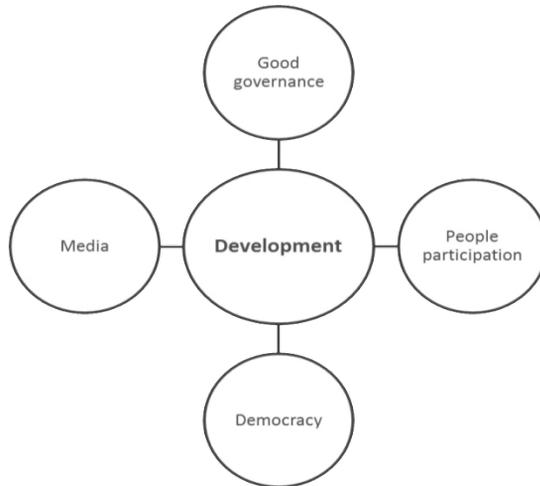
1. บทนำ

ปัญหาสำคัญที่พบมากในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา คือ ปัญหาความยากจน สุขภาพ การศึกษา การขาดแคลนปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่ช่วยในการพัฒนาและส่งเสริมชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งเกิดมาได้จากหลายสาเหตุ ทั้งจากการทำสงครามอย่างต่อเนื่องยาวนาน ภัยธรรมชาติ และการอยู่ในพื้นที่ที่ขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม หนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดภาวะยากจนต่อเนื่องในหลายๆ ประเทศ เกิดจากการที่ผู้มีอำนาจในการปกครองไม่สามารถควบคุมการทุจริตที่เกิดจากการบริหารงานได้ โดยการทุจริตส่วนใหญ่เกิดมาจากภาครัฐ และยังมีกรร่วมมือกับภาคเอกชน จนทำให้ทรัพยากรที่ควรจะได้รับแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกัน กลับไปตกอยู่กับกลุ่มที่มีอำนาจ ประชาชนถูกละเลย ไม่มีสิทธิและเสียงในการเข้าถึงทรัพยากร ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานระดับโลก ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น UNDP (The United Nations Development Programme) และ The World Bank จึงต้องการที่จะให้ประเทศกำลังพัฒนา หันมาแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศด้วยวิธีที่คาดว่าจะมีประสิทธิภาพ และหนึ่งในนั้นคือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อช่วยสร้างความยุติธรรมและโปร่งใสในการบริหารและการจัดการ ลดปัญหาทุจริตจากการบริหารงานของรัฐบาล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศ ด้วยธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ มีระบอบการปกครองแบบเผด็จการ และมีบางประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลและสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคมได้ เพื่อให้เกิดการพัฒนา การสร้างธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเกิดขึ้นมาจากความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งจากภาครัฐ เอกชนและประชาชน โดยมีสื่อมวลชนและสื่อในรูปแบบอื่นๆ เป็นเครื่องมือสำคัญ

บทความนี้ จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญขององค์ประกอบสำคัญ ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาประเทศ นั่นคือ ธรรมาภิบาล ที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างโปร่งใส กำจัดการทุจริตคอร์รัปชันในการบริหารงานของทั้งฝ่ายรัฐบาลและเอกชน นอกจากนี้ องค์ประกอบอื่นๆ ที่สำคัญ คือ ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชน และสื่อ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน จะถูกกล่าวถึงในบทความนี้ด้วย โดย

องค์ประกอบด้านสื่อ จะการได้รับการอธิบายถึงมากที่สุด ในด้านของบทบาทหน้าที่และความสำคัญในการเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างองค์ประกอบอื่น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาในประเทศต่างๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ตามรูปประกอบด้านล่างนี้

แผนภาพ : The relationships of good governance, media, democracy, and development
 สุจิตา พัฒนศรีวิเชียร (Suthida Pattanasrivichian)

2. เนื้อหา

“ธรรมาภิบาล”

องค์ประกอบแรก ที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้น คือ ธรรมาภิบาล (Good governance) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในหลักของการเมืองการปกครองมานานแล้ว นักปรัชญา เช่น John Lock (Ashraf, 2014) ได้กล่าวถึงการปกครองบ้านเมือง ซึ่งมีความสอดคล้องกับความหมายของธรรมาภิบาล ในปัจจุบันเอาไว้ว่า รัฐบาลจะสามารถปกครองประเทศได้นาน ตราบเท่าที่เขาสามารถปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนไว้ได้ รวมไปถึงการดำรงไว้ซึ่งความรู้สึกไว้นั่นเชื่อใจที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลนั้นๆ “ธรรมาภิบาล” มีรากมาจากคำว่า “Governance” ซึ่ง G. Shabbir Cheema (2005 อ้างใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และ ปรีดา วานิชภูมิ 2556, หน้า 188) ให้ความหมายว่า “ระบบของค่านิยม นโยบาย และสถาบัน ที่สังคมนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยผ่านการปฏิสังสรรค์ภายในและระหว่างรัฐ ประชาสังคม และ ภาคเอกชน... เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” โดย Stephen P. Osborne พบว่า Governance นั้น มีการใช้กันอยู่ใน 3 ความหมาย คือ การจัดการภาคีสาธารณะ (Public governance) บรรษัทภิบาล (Corporate governance) และ ธรรมาภิบาล (Good governance) ซึ่ง G. Shabbir Cheema (อ้างแล้ว) ให้ความหมายของ “ธรรมาภิบาล” ว่า เป็นการจัดการเพื่อสร้างโอกาสให้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียม (Equality of opportunity) และสร้างคามยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแก่

พลเมืองทุกคน (Creation of social and economic justice for every citizen) (Stephen P. Osborne, 2005 อ้างใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และ ปรีดา วานิชภูมิ 2556, หน้า 188)

The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP) ได้มีการสร้างค่านิยมของหลักธรรมาภิบาลขึ้นมาครั้งแรก และต่อมาในปี 1997 องค์กร The United Nations Development Programme (UNDP) (“ธรรมาภิบาล สลค,” ม.ม.ป.) ได้นำหลักการมาปรับปรุงให้เป็นเรื่องของการบริหารและการจัดการด้านต่างๆ ที่มีคุณธรรมไม่ว่าจะเป็น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนามนุษย์ โดยหลักธรรมาภิบาล ตามค่านิยมของ UNDP ประกอบไปด้วย 8 หลัก ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วม (Participation) ชายและหญิงทุกคนควรมีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจทั้งโดยทางตรงหรือผ่านทางสถาบันตัวแทนอันชอบธรรมของตน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมที่เปิดกว้างนั้นต้องอิงอยู่บนพื้นฐานของการมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการแสดงความคิดเห็น รวมถึงการสามารถเข้ามีส่วนร่วมอย่างมีเหตุผลในเชิงสร้างสรรค์

2. นิติธรรม (Rule of law) กรอบตัวบทกฎหมายต้องมีความเป็นธรรม และไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิมนุษยชน

3. ความโปร่งใส (Transparency) ต้องอยู่บนพื้นฐานของการไหลเวียนอย่างเสรีของข้อมูลข่าวสาร บุคคลที่มีความสนใจเกี่ยวข้องจะต้องสามารถเข้าถึงสถาบัน กระบวนการ และข้อมูลข่าวสารได้โดยตรง ทั้งนี้การได้รับข้อมูลข่าวสารดังกล่าวนี้ต้องมีความเพียงพอต่อการทำความเข้าใจและการติดตามประเมินสถานการณ์

4. การตอบสนอง (Responsiveness) สถาบันและกระบวนการดำเนินงานต้องพยายามดูแลเอาใจใส่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

5. การมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus-oriented) มีการประสานความแตกต่างในผลประโยชน์ของฝ่ายต่างๆ เพื่อหาข้อยุติร่วมกันอันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ไม่ว่าจะป็นนโยบายและกระบวนการขั้นตอนใดๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

6. ความเสมอภาค/ความเที่ยงธรรม (Equity) ชายและหญิงทุกคนต้องมีโอกาสในการปรับปรุงสถานะหรือรักษาระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตน

7. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and efficiency) สถาบันและกระบวนการต้องสร้างผลสัมฤทธิ์ที่ตรงต่อความต้องการ และขณะเดียวกันก็ต้องใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8. ภาระรับผิดชอบ (Accountability) ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ไม่ว่าจะอยู่ในภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคมก็ตาม ต้องมีภาระรับผิดชอบต่อสาธารณชนทั่วไปและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถาบันของตน

9. วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic vision) ผู้นำและบรรดาสาธารณชนต้องมีมุมมองที่เปิดกว้างและเล็งการณ์ไกลเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและการพัฒนามนุษย์ (สังคม) รวมถึงมีจิตสำนึกว่าจะไร

คือความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาดังกล่าว ตลอดจนมีความเข้าใจในความสลับซับซ้อนของบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในแต่ละประเด็นนั้น

โดยในแต่ละหลักเหล่านี้ ยังประกอบไปด้วยตัวชี้วัดที่แยกย่อย มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและปรับปรุงการบริหารและการจัดการของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาโดยธนาคารโลก (The World Bank) และเป็นแนวคิดในการพัฒนาในรูปแบบใหม่ ที่แตกต่างออกไปจากแนวทางเดิมที่เน้นแต่เรื่องของการสร้างความเจริญทางวัตถุ อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของสังคมจะเกิดขึ้นอย่างมั่นคงไม่ได้ หากขาดแนวทางด้านอื่นมาช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นอีกองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนา โดยผู้เขียนจะกล่าวถึงรายละเอียดของแนวคิดประชาธิปไตยในเนื้อหาด้านล่างต่อไป

“ประชาธิปไตย”

วิชฌุ เครื่องาม (2550) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า “ประชาธิปไตย (Democracy) มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย หมายถึง การเคารพเสียงข้างมาก ซึ่งความหมายอาจจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหรือบริบท (Context) กล่าวคือ เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนความหมายหรือวิธีการมันก็เปลี่ยนแปลงไป แต่แก่นก็คือ การเคารพเสียงข้างมาก” ในขณะที่ ดิน ปรัชญพฤทธิ์ ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย เป็นการปกครอง การบริหารที่เน้นการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ และให้ประชาชนจำนวนมากเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจในการเลือกตั้งข้าราชการการเมืองจากคู่แข่งหลายๆ คน ตลอดจนส่งเสริมเสรีภาพในการพูด การตีพิมพ์และการเผยแพร่ (อ้างอิงจาก ดิน ปรัชญพฤทธิ์, 2552, หน้า 109) ซึ่งลักษณะสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตย มีดังต่อไปนี้ (อ้างอิงจาก “ประชาธิปไตย: ความหมายจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ”, ม.ม.ป.)

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ อาจใช้อำนาจทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้
2. ประชาชนทุกคนในรัฐ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
3. การดำเนินการต่างๆ ของรัฐนั้น คือ เอมติของเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน แต่ในขณะเดียวกันเสียงข้างน้อยหรือคนส่วนน้อยของรัฐจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายที่ป้องกันมิให้ประชาชนส่วนใหญ่ กดขี่ข่มเหงอย่างผิดกฎหมาย และผิดทำนองครองธรรม
4. กระบวนการของประชาธิปไตย คือ วิธีการปกครองซึ่งได้รับความยินยอมพร้อมใจของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงออกในรูปของการเลือกตั้ง การอภิปราย การออกเสียงประชามติ การเสนอร่างกฎหมายของประชาชน เป็นต้น

จะพบว่า ประชาธิปไตยตามความหมายดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ หรือ ธรรมชาติที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีส่วนในการจัดการ การบริหารงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ

ของแนวคิดประชาธิปไตย โดยถวิลวดี (ถวิลวดี บุรีกุล, ม.ม.ป.) สรุปว่า ธรรมนูญบาลจะเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้นการมีเสรีภาพทางการเมืองตามหลักการของประชาธิปไตย จะช่วยประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการ โครงการ นโยบาย และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการ ผู้บริหารในหน่วยงานทั้งเอกชนและราชการมีจิตสำนึกที่ดี ในการทำงานอย่างโปร่งใส และการรับฟังเสียงหรือความคิดเห็นจากทุกกลุ่มจะช่วยลดความขัดแย้ง ทำให้ธรรมนูญบาลสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน และจะต้องปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของประชาธิปไตย จนนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ธรรมนูญบาลจะยั่งยืนได้จะต้องควบคู่ไปกับประชาธิปไตยที่แข็งแกร่งด้วย ซึ่งประชาธิปไตยที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดธรรมนูญบาล ควรจะเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคส่วนต่างๆ เข้ามีโอกาสในการจัดการและการบริหารงาน

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (ความหมายของ ประชาธิปไตยในระยะเปลี่ยนผ่าน, 2559) ได้อธิบายความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ว่า แตกต่างจากประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำ โดยการที่ประชาชนเพิกเฉยต่อการมีส่วนร่วมนั้น เป็นอันตรายต่อการคงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น “ความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย และถือว่าความรับผิดชอบสำคัญของระบอบการปกครองนี้อยู่ที่ตัวประชาชนเองด้วย ไม่ใช่มองว่านักการเมือง หรือตัวแทนนั้นมีความรับผิดชอบต่อเรา แต่จะต้องมองว่าเรามีความรับผิดชอบต่อระบอบการเมืองและส่วนรวมมากแค่ไหน” โดยภาคประชาสังคมจะเข้าไปตรวจสอบดูแลกิจกรรมและการบริหารงานของรัฐบาลทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งในแง่ของการพัฒนานั้น ประชาธิปไตยในรูปแบบนี้เป็น มุมมองของการพัฒนาแบบสมัยใหม่ Amartya Sen (Banda, 2015) เห็นว่า นักเศรษฐศาสตร์ มักจะมีดัชนีในการพัฒนาที่ชี้ไปที่การเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวม รายได้ อุตสาหกรรม และการพัฒนาด้านเทคโนโลยี ซึ่งแตกต่างจากหัวใจของการบริหารจัดการแบบประชาธิปไตย ที่จะให้ความสำคัญกับสิทธิในการแสดงออก ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานที่ปรากฏในหลักสิทธิมนุษยชนสากล ดังนั้น อิสรเสรีภาพจึงเป็นหนทางหลักที่นำไปสู่การพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาทางสังคม โดยการเพิ่มจำนวนของการอ่านออกเขียนได้ การเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข การเพิ่มขึ้นของสิทธิสตรี และการนำเสนอข่าวสารและข้อมูลอย่างมีเสรีภาพ นอกจากนี้ จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยการพัฒนามนุษย์ควบคู่ไปด้วย

“การมีส่วนร่วมของประชาชน”

จากองค์ประกอบด้านธรรมนูญบาลและประชาธิปไตยที่ได้กล่าวถึงมาก่อนหน้านี้ จะพบว่า มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านของการบริหารและการจัดการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จัดว่าเป็น “การเมืองภาคประชาชน” ที่ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554) ได้ให้คำนิยามว่า

การเมืองที่ภาคประชาชนส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมในทุกๆ ระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภาฯ มีบทบาทและเข้าใจถึงอำนาจโดยตรงในการจัดสรรทรัพยากร

สาธารณะต่างๆ และการเข้าถึงอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยไม่ต้องผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทั้งจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ซึ่งหมายถึงต้องสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยทางตรงให้เกิดขึ้น เพื่อกำกับและกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของประชาชน มากกว่าฝากความหวังและพึ่งพาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเพียงอย่างเดียว

ในขณะที่ ออร์ทัย กักผล (2552) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยประชาชนจะต้องมีจิตสำนึกถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อชุมชน รู้จักและเข้าใจปัญหา มีการร่วมกันในการวางแผน ดำเนินงาน และติดตามประเมินผล โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่นเดียวกับ Holdar และ Zakharchenko (2546) ที่มองว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่เกิดจากการรวมตัวกันของชุมชนในระดับรากหญ้า ในรูปแบบขององค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล เพื่อมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างมากในการสร้างความโปร่งใสในกระบวนการต่างๆและนโยบายที่เกิดขึ้นโดยรัฐบาล ดังนั้นการที่ปัจเจกชนเข้ามามีส่วนร่วม จึงหมายถึงการหาทางออกของปัญหาที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนควรสร้างให้เกิดขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ไม่ใช่การมีส่วนร่วมในบางโอกาสเท่านั้น

ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยการสร้างความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น Holdar และ Zakharchenko (2546) ระบุว่า “เวลา” เป็นปัจจัยแรกที่สำคัญ เพราะกระบวนการและโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยรัฐบาล มักจะใช้เวลาในการดำเนินการ ดังนั้น ประชาชนจึงต้องเข้าใจและมีความอดทนรอ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวและมีส่วนร่วม นั้น อาจจะใช้เวลานานนับเดือนที่จะดำเนินการและประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ “จำนวน” ของผู้มีส่วนร่วมยังเป็นอีกหัวใจสำคัญ เพราะการร่วมมือกันจากบุคคลและองค์กรหลากหลายกลุ่ม จะช่วยสร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นได้มาก โดยเฉพาะในขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์ การชุมนุม รวมไปถึงการได้รับคำแนะนำที่หลากหลายจากผู้เชี่ยวชาญจากหลายๆ ฝ่าย

“ข้อมูลข่าวสาร” ยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญ ที่ช่วยให้ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น ในการกระตุ้นให้มีส่วนร่วม ควรที่จะมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและข้อมูลจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบ เพื่อให้ผู้ที่สนใจอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมได้มีข้อมูลที่มากขึ้นในการตัดสินใจ

และปัจจัยสุดท้าย คือการได้รับความสนใจจาก “สื่อ” โดยเฉพาะสื่อมวลชน เพื่อให้ประเด็นในการเคลื่อนไหวนั้นๆได้รับความสนใจจากสาธารณะ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างมาก ที่ข้อมูลข่าวสารในการเคลื่อนไหวจะต้องได้รับการถ่ายทอดโดยสื่อ ซึ่งความสำคัญของสื่อในการช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาลประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ผู้เขียนจะอธิบายถึงดังต่อไปนี้

“บทบาทของหน้าที่ของสื่อ”

ในการสร้างเสริมธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศนั้น UNESCO หรือ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของสื่อในการส่งเสริมธรรมาภิบาล และองค์ประกอบอื่นๆ ดังต่อไปนี้ (UNESCO, 2005)

1. การมีส่วนร่วม (Participation) บทบาทของสื่อ คือ การรายงานข่าวกระบวนการในการตัดสินใจและนำเสนอความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นๆ ซึ่งสื่อที่มีอิสระจะสามารถสร้างพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นได้ ในขณะที่ประชาชนเองก็สามารถใช้สื่อเพื่อเป็นช่องทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในโครงการและนโยบายต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองได้

2. สิทธิมนุษยชน (Human Rights) สื่อทำหน้าที่ด้วยการรายงานข่าวที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อสร้างความตระหนักแก่สังคม รวมไปถึงการเป็นผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา และสร้างความรู้เกี่ยวกับสิทธิในด้านต่างๆ อย่างไรก็ดี สื่อมักจะถูกรบกวนการทำงานที่นี้ เช่น ถูกเซ็นเซอร์ การถูกจำกัดการเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานราชการ การถูกฟ้องร้องด้วยกฎหมาย การถูกปรับ และการถูกจำคุก ในขณะที่เสรีภาพในการแสดงออกความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อกลับเป็นสิทธิที่สำคัญเป็นลำดับแรกๆ ที่จะช่วยปกป้องและสนับสนุนสิทธิมนุษยชน

3. หลักนิติธรรม (The rule of law) สื่อสามารถส่งเสริมหลักการนี้ ด้วยการนำเสนอข่าวสืบสวนและสอบสวน ทั้งกระบวนการในการสืบสวนสอบสวน การนำเสนอผลของการตัดสิน การนำเสนอข้อมูลจากฝ่ายต่างๆ และเอกสารไปสู่สาธารณะ เพื่อสร้างความโปร่งใสในกระบวนการพิจารณาโครงการหรือประเด็นต่างๆที่กำลังเป็นปัญหาในสังคม

4. การต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมความโปร่งใส (Anti-corruption, Transparency and Accountability) การคอร์รัปชัน เป็นประเด็นที่ยากที่สุดที่ขัดขวางการสร้างธรรมาภิบาล และยังเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ซึ่งการถูกเปิดโปงประเด็นทุจริตโดยสื่อ ทำให้รัฐบาลรู้สึกว่าการตนเองนั้นถูกคุกคามอำนาจการบริหาร นักข่าวจึงมักถูกคุกคามความปลอดภัยทั้งในการทำงาน ครอบครัว และชื่อเสียง และการที่หน่วยงานราชการมีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้มีการปกปิดข้อมูลต่างๆ มากยิ่งขึ้นตามไป หากสื่อมีเสรีภาพ จะสามารถนำเสนอประเด็นทุจริตต่างๆ และโครงการ นโยบายมานำเสนอต่อสาธารณะได้เป็นอย่างดี ดังนั้น รัฐบาลที่มีความเป็นประชาธิปไตยควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อ และมีกระบวนการทางกฎหมายที่ช่วยปกป้องอิสระเสรีภาพในการทำงานของสื่อด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลเองก็ควรมีสำนักรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเองและต่อสังคมด้วย การเปิดโอกาสให้สังคมได้เข้ามาตรวจสอบ และสังคมเองก็มีส่วนในการสร้างความถูกต้องด้วยการตรวจสอบการทำงานผ่านสื่อ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมของสังคมที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ รัฐบาลควรที่จะส่งเสริมการเกิด “e-governance” เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ

5. ธรรมาภิบาลของสื่อ (Governance of the media) สื่อควรมีความหลากหลาย และไม่ถูกควบคุมโดยกลุ่มทุนและนักการเมือง เพื่อให้เสียงจากคนกลุ่มน้อยได้รับการนำเสนอ และสื่อควรมีจริยธรรมและ

จรรยาบรรณในการทำงาน เพื่อช่วยพัฒนาการทำงานของสื่อ โดยองค์กรสื่อมีส่วนสำคัญอย่างมาก ในการสร้างความรับผิดชอบและควบคุมจริยธรรมจรรยาบรรณ รวมไปถึงมาตรฐานในการทำงานเพื่อให้นำเสนอข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ เชื่อถือ โดยสมาคมวิชาชีพสื่อควรจะมีบทบาทในการอบรมพัฒนาการทำงานของสื่อให้มีความเป็นมืออาชีพ คอยควบคุมการทำงานให้มีจรรยาบรรณ และควรส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชายในการทำงาน

สื่อที่เหมาะสมในการส่งเสริมธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากแนวคิดของทฤษฎี Democratic participant media theory โดย Denis McQuail (Banda, 2015) ได้มีการอธิบายว่า สื่อมีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ความหลากหลาย และความแตกต่าง และสื่อยังช่วยสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมต่อของวัฒนธรรมต่างๆในสังคม เป็นการสร้างมีส่วนร่วมของทุกๆกลุ่มสังคมด้วยแนวทางแบบประชาธิปไตย ซึ่ง Vil'anilam (ม.ม.ป.) ได้อธิบายทฤษฎีนี้เพิ่มเติมว่า สื่อที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆในสังคมนั้น จะเน้นไปที่สื่ออินเทอร์เน็ต เพราะประชาชนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีได้ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารในรูปแบบนี้ ซึ่งสื่ออินเทอร์เน็ตทำให้ประชาชนไม่ต้องถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจทั้งจากรัฐบาล กลุ่มธุรกิจ การโฆษณา และการผูกขาดสื่อโดยกลุ่มทุนบางกลุ่ม ดังนั้น แนวคิดนี้ จึงเน้นไปที่การใช้สื่อเพื่อต่อต้านการรวมศูนย์สื่อ โดยเน้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมที่พวกเขาสังกัดอยู่ ทฤษฎีนี้ เกิดขึ้นมาจากการเกิดขึ้นของสื่ออินเทอร์เน็ตในยุค 1960-70 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเกิดขึ้นของสื่อแบบใต้ดิน (Underground media) และในทศวรรษต่อมา นำไปสู่การเกิดขึ้นของสื่อทางเลือก (Alternative media) จึงเป็นการก้าวเข้ามาสู่ยุคของการใช้สื่อที่มีราคาไม่แพง ผลิตได้ด้วยเทคนิคแบบง่ายๆ โดยที่ผู้ผลิตไม่ต้องเป็นมืออาชีพหรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ และยังไม่ถูกจำกัดเสรีภาพในการนำเสนอเนื้อหาโดยอำนาจรัฐและการโฆษณา จึงเป็น “การสื่อสารมวลชนที่ไม่ผ่านสื่อมวลชน” โดย Vil'anilam (ม.ม.ป.) ได้สรุปว่า สื่อตามแนวคิดนี้ “เป็นการสื่อสารมวลชนที่มีความหลากหลาย ด้วยสื่อขนาดเล็ก บริหารดำเนินงานโดยกลุ่ม ชุมชน และปัจเจกชนที่มีเป้าหมายร่วมกัน”

ซึ่งสื่อรูปแบบใหม่ เช่น สื่อ Social media มีการใช้งานอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ทั้งในรูปแบบของการใช้งานด้วยเรื่องส่วนตัวและการใช้เพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเด็นต่างๆ Jacobs Babafemi (2013) อธิบายความหมายของ สื่อ Social media หรือสื่อสังคม ว่า เป็นประเภทของช่องทางและเครื่องมือในการสื่อสารชนิดใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างจากสื่อแบบดั้งเดิม เป็นเครื่องมือและข้อมูลข่าวสารที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีไปยังกลุ่มคนจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลมาจากพัฒนาการของอินเทอร์เน็ต สื่อนี้ถูกเรียกว่า Social เพราะเป็นช่องทางที่ปัจเจกบุคคลและชุมชนต่างๆ ใช้สื่อสารกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเนื้อหาและข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยมีการส่งผ่านข้อมูลต่างได้ในรูปของนิยายสาร กระดานสนทนา เว็บบล็อก ภาพถ่าย วิดีโอ ระบบเครือข่ายทางสังคมต่างๆ เป็นต้น โดยสื่อ Social media มีบทบาทหน้าที่ในด้าน 1) การแสดงอัตลักษณ์ของผู้ใช้ 2) หน้าที่ในการเป็นเครื่องมือในการสนทนา 3) หน้าที่แบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูล 4) หน้าที่ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวและเหตุการณ์ในปัจจุบัน 5) หน้าที่ในการแสดงถึงการมีอยู่ของตัวตนของผู้ใช้และสิ่งต่างๆ

6) หน้าที่ในช่วยสร้างความสัมพันธ์ 7) หน้าที่ในการช่วยสร้างชื่อเสียง 8) และหน้าที่ในการสร้างความเป็นกลุ่มพวก ซึ่ง Social media ยังสามารถนำมาใช้ในการสื่อสารทางการเมือง เพื่อช่วยในการบริหารและการปกครองได้ด้วย เช่น การใช้ทวิตเตอร์ของประธานาธิบดีประเทศไนจีเรียเพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับนโยบายและการตัดสินใจต่างๆที่เกี่ยวกับการบริหารงานของเขา Dianna Rienstra (2011 อ้างใน Jacobs Babafemi, 2013) ได้ตอกย้ำว่า Social media ได้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่มีพลังอำนาจมาก โดยมีศักยภาพในด้านการสื่อสาร ที่ช่วยสนับสนุนและผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าในหลายแห่งทั่วโลก การเข้าถึงเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตจะถูกจำกัด รวมไปถึงสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ในประเทศกำลังพัฒนาหลายแห่งมีการใช้ Social media ผ่านโทรศัพท์มือถือเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุดังกล่าว ประชาชนจึงสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีการเผยแพร่และสร้างสรรค์ข้อมูล ได้อย่างรวดเร็ว จนนำไปสู่การปฏิรูปและการมีเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก ดังนั้น Social media จึงมีพลังมหาศาลในการสร้างสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย

Jude Hanan (Using Social Media for Good Governance, 2013) ยกตัวอย่างการเกิดการลุกฮือขึ้นมาเพื่อขับไล่ผู้นำประเทศของประชาชนในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง หรือที่รู้จักกันในนามของ Arab spring ว่า เครื่องมือสำคัญที่ช่วยเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองนี้ คือ Social media ซึ่งการปฏิวัติที่เกิดขึ้นนี้ แตกต่างจากในอดีตที่ผ่านมา เพราะนักเคลื่อนไหวและภาคประชาชนต่างออกมามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวโดยผ่านเครือข่ายของ Social media ทำให้รูปแบบของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป เกิดสิ่งแวดลอมแบบใหม่ที่ไร้ขอบเขต อำนาจจากรัฐบาลและภาษาที่แตกต่างไม่ได้เป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารอีกต่อไป ซึ่งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยประชาชนแบบนี้ เป็นการสื่อสารที่เหมาะสมกับรัฐที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการ ที่ประชาชนต้องการเสรีภาพทางสังคมและการเมือง ในขณะที่ประเทศไทยเองนั้น ก็เป็นอีกประเทศที่มีการใช้สื่อใหม่ต่างๆ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาตั้งแต่ยุคพฤษภาทมิฬ ปี 2535 มาจนถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อขับไล่อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย และการประท้วงรัฐบาลในอีกหลายๆ ครั้งต่อมา เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ใช้การสื่อสารเพื่อระดมกำลัง และเผยแพร่ข่าวสารการเคลื่อนไหวผ่านสื่อใหม่และสื่อ Social media ทั้งสิ้น

Jude Hanan ยังได้แนะนำการใช้ Social media ในด้านของการพัฒนาประเทศ รัฐบาลสามารถใช้ Social media ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารและการจัดการ เพื่อสร้างความรู้สึกเชื่อถือและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล นำไปสู่การร่วมมือในการพัฒนา ในขณะเดียวกัน ประชาชนเองยังสามารถที่จะติดต่อสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลได้ง่าย และรัฐบาลก็สามารถรับทราบความคิดเห็นของประชาชน รวมไปถึงเรื่องราวและกระแสต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้เช่นกัน ซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน จนนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ การใช้ Social media ยังเป็นการช่วยส่งเสริมให้

เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นอีกด้วย เพราะเป็นกลุ่มที่ใช้ Social media ในการสื่อสารจนเป็นเรื่องปกติ

อย่างไรก็ตาม การใช้ Social media จะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นด้วย เนื่องจากเป็นสื่อที่ควบคุมได้ยาก โดยเฉพาะในเรื่องของความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอ หากใช้อย่างไม่ระมัดระวังและขาดการตรวจสอบ อาจส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ รวมไปถึงการทำลายชื่อเสียงและนำไปสู่การเข้าใจผิดและหมิ่นประมาทได้ นอกจากนี้ Social media ยังไม่ได้เป็นเพียงคำตอบเดียวที่ดีที่สุด ควรจะมีการทำวิจัยและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยว่า กิจกรรมแบบใดและช่องทางการสื่อสารแบบใดบ้างที่เหมาะสมกับประชาชนกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าถึงรัฐบาลและสื่อสารได้อย่างเท่าเทียมกัน

3. สรุป

องค์ประกอบต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมในการพัฒนานั้น มีความเกี่ยวข้องกันและช่วยส่งเสริมกัน ทั้งในด้านของธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนและสื่อ ซึ่งกล่าวได้ว่า การสร้างการพัฒนาที่แท้จริงและยั่งยืนนั้น จะต้องอาศัยสื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน และสื่อที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้นั้น ต้องมีเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล โดยเสรีภาพนั้นจะเกิดขึ้นได้ในสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น ซึ่งประชาธิปไตยที่แท้จริงจะช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน เพราะผลที่เกิดขึ้นจากการมีธรรมาภิบาลในการบริหารประเทศนั้น จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และสามารถกำจัดความยากจนได้ เพราะมีการจัดสรรทรัพยากรไปสู่ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์และแบ่งปันเฉพาะในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทั้งทางการเมืองและการเงิน และประชาชนยังมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง ซึ่งสื่อที่ดีจะช่วยส่งเสริมธรรมาภิบาลได้ ด้วยการสร้างบรรยากาศและพื้นที่สาธารณะที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ความรู้และสร้างประชาชนให้มีบทบาทและเข้าร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ โดยสื่อเองจะต้องมีจริยธรรม มีความหลากหลายและมีเสรีภาพ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ และต้องรายงานข่าวที่มีเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ น่าเชื่อถือ มีการเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงและอภิปรายในประเด็นต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสาธารณะ นอกจากนี้แล้ว สื่อยังต้องปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นพลเมืองที่ดี รวมไปถึงการเคารพกฎหมาย เมื่อประชาชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองแล้ว ก็จะมีวินัยและมีความกระตือรือร้น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่ตนอาศัยอยู่

บรรณานุกรม

- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2552). *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วีพริ้นท์ (1991) จำกัด.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (ม.ม.ป.). *ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 จาก http://kmccenter.rid.go.th/kmc11/file/file_abstract/abstac-54/abs_010954-1.pdf.
- ธรรมาภิบาล สลค.(ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ วันที่ 27 เมษายน, 2559, จาก คณะทำงานส่งเสริมธรรมาภิบาลของ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, <http://www.socgg.soc.go.th/History3.htm>
- ประชาธิปไตย: *ความหมายจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 จาก http://118.174.12.141/document/documents/documents/Individual_Study_169.pdf
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2559) ความหมายของ ประชาธิปไตยในระยะเปลี่ยนผ่าน. สืบค้นจาก <http://www.matichon.co.th/news/383105>.
- วิษณุ เครืองาม. (2550). *ประชาธิปไตยกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2560 จาก http://www.led.go.th/train_law/1/120150a1.pdf.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และ ปรีดา วาณิชภูมิ. (2556). *การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่: ความหมาย และ นัยสำคัญ*. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 2556.
- Babafemi, J. (2013). The role of the social media in sustaining democratic governance in Nigeria. *Journal of Management Skills and Techniques*, 4 (1). Retrieved from https://www.academia.edu/9159837/The_Role_of_the_Social_Media_in_Sustaining_Democratic_Governance_in_Nigeria?auto=download.
- Banda Fackson. Beyond 2015: Media as democracy and development. Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/official_documents/beyond_2015_media_democracy_development.pdf.
- Coronel, S. S. The role of the media in deepening democracy. Retrieved from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan010194.pdf>.
- Edetaen, O. (2007). Should media mirror society or shape it? In J. Barry (Ed.), *Media and good governance* (1st ed.) (pp. 19–21). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001463/146311e.pdf>.
- Fackson, B. (2017). Beyond 2015: Media as democracy and development. Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/official_documents/beyond_2015_media_democracy_development.pdf.

- Hanan, J. (2013, December 26). Using social media for good governance. Retrieved from <http://blogs.worldbank.org/publicsphere/using-social-media-good-governance>.
- Holdar, G. G., & Zakharchenko, O. (2002). Citizen Participation Handbook: people's voice (1st ed.). Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/INTBELARUS/Resources/eng.pdf>.
- Kilman, L. (2007). Keeping politicians on their toes. In J. Barry (Ed.), Media and good governance (1st ed.) (pp. 22–23). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001463/146311e.pdf>
- Kwaku Boadi, A. (2015, July 27). Role of media in promoting good governance - today newspaper. Retrieved January 5, 2017, from PLATFORM, <http://www.todaygh.com/role-of-media-in-promoting-good-governance/>
- P. Ashraf. (2014). The Role of Media in Good Governance: Paid News Culture of Media and the Challenges to Indian Democracy. *International Research Journal of Social Sciences*. Vol. 3(3), 41-43, March
- Shoemaker, P. J. (2006). News and newsworthiness: A commentary. Retrieved from <http://jonathanstray.com/papers/News%20and%20Newsworthiness%20A%20Commentary.pdf>.
- V. Vil'anilam, J. Democratic Participant Media Theory. Retrieved from [http://J. V. Vil'anilam.in/content/democratic-participant-media-theory](http://J.V.Vil'anilam.in/content/democratic-participant-media-theory).
- Waheed Khan, A. (2007). Preface. In J. Barry (Ed.), Media and good governance; 2006 (1st ed.) (pp. 5–6). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001463/146311e.pdf>.

